

KOLO

Časopis Matice hrvatske za književnost, umjetnost i kulturu
Godište XXVII, br. 1, Zagreb 2017.

Nakladnik

MATICA HRVATSKA

Za nakladnika

Stjepan Damjanović

Glavni urednik

Ernest Fišer

Uređuju

Ernest Fišer, Joža Skok, Davor Šalat

Urednik elektroničkog izdanja

Pavao Damjanović

Tajnica uredništva

Klara Čičin-Šain

Likovno-grafička oprema

Željko Podoreški

Priprema

Odjel tehničke pripreme Matice hrvatske

Tisak i wvez

Kerschoffset Zagreb d.o.o.

Uredništvo i tajništvo: 10000 Zagreb, Ulica Matice hrvatske 2, Strossmayerov trg
4 // *Telefon:* +385 (0) 1 48 19 195, *telefaks:* +385 (0) 48 19 319 // *Web:* <http://www.matica.hr.kolo> // *E-mail:* kolo@matica.hr // Tajništvo prima svakog radnog dana od 9 do 11 sati // Rukopise ne vraćamo // Cijena pojedinog sveska »Kola«: 30,00 kuna // Godišnja pretplata (4 broja): 100,00 kuna; za ustanove, učenike i studente: 80,00 kuna; za inozemstvo: 50,00 eura // Domaće se uplate doznaju na IBAN u Kreditnoj banci Zagreb: HR3324810001110106604, s naznakom: »za Kolo« // Devizne se uplate doznaju na IBAN kod Zagrebačke banke u Zagrebu – IBAN: HR962360001101517838, SWIFT: ZABAHR2X, s naznakom »za Kolo«.

Kazalo

Književna scena

Tomislav Marijan Bilosnić: I muško i žensko	5
Dorta Jagić: Bijelo čistilište	16
Stijepo Mijović Kočan: Korizmene pjesme	20
Ana Horvat: Bivši dečki (lakrimarij).....	26
Darija Žilić: Zubato sunce.....	31
Vera Aničić: Pušenje ubija	39
Nenad Piskač: Človek je rieč je.....	42

Novi prijevod

Begonya Pozo: Nevoljko (izbor i prijevod s katalanskog jezika: Tonko Maroević).....	49
--	----

Tema broja:

Dvije obljetnice Tomislava Marijana Bilosnića

Davor Šalat: Bilosnićeve kasna, transcendentno-simbolička poezija.....	64
Sanja Knežević: Umjetnički portret Tomislava Marijana Bilosnića	82
Brane Senegačnik: Pjesnik i njegove <i>Molitve</i>	96
Božica Pažur: Svjetlosni itinerarij Bilosnićeve putopisnog štiva	112
Željka Lovrenčić: Bilosnićeve <i>Tigar</i> u hispankome svijetu	120
Igor Šipić: »Hrvatska šutnja« u slučaju Tomislava Marijana Bilosnića	129
Bibliografija Tomislava Marijana Bilosnića	136

Ogledi

Stjepan Damjanović: Uvod u filološku analizu protestantskih <i>Artikula</i>	141
Martina Mičija Palić: Antun Gustav Matoš kao instrumentalist i glazbeni pisac	149
Dragutin Rosandić: Milkovićeve garestinski hortus verbi	163

24. *Privlaka 2* (povjesnice), Zadar, 2015.
25. *Stankovci 1* (povjesnice), Zadar, 2015.

Likovne monografije

1. *Metamorfoze* (crteži-pjesme), Zadar, 2004.
2. *33* (crteži), Zadar, 2004.
3. *Cvijete ravnokotarskih vila* (pasteli), Zadar, 2004.
4. *Pollockova svjetlost* (ulja), Zadar, 2006.
5. *Maske i lica* (monotipije), Zadar, 2006.
6. *Molat* (pasteli uz pjesme A. Stamaća i fotografije Pabla Bilosnića), Zadar, 2006.
7. *Mediteranski pastel* (pasteli), Zadar, 2006.
8. *Skriveno kameno blago* (fotomonografija), Zadar, 2008.
9. *Pašmanske elegije* (crteži uz pjesme Zlatka Tomičića), Zadar, 2008.
10. *Dubovi sa zadarskog Foruma* (pjesnička monografija), Zadar, 2009.

Knjige o Tomislavu Marijanu Bilosniću

1. Sanja Knežević: *Razotkrivanje, Kamovljev kompleks u romanu »Ispovijed isuvišna čovjeka« Tomislava Marijana Bilosnića*, Zadar, 2006.
2. Igor Šipić: *Život na sudbini vulkana, Umjetnički portret Tomislava Marijana Bilosnića*, Zadar, 2012.
3. Davor Šalat: *U tigrovoj kući, Ogleđi o poeziji Tomislava Marijana Bilosnića*, Zadar, 2012.
4. Fabijan Lovrić: *Vitez zlatnog runa. Prikazi i recenzije djela Tomislava Marijana Bilosnića*, Zadar, 2012.
5. Sanja Knežević: *Mediteranski tekst hrvatskoga pjesništva*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2013.
6. Božica Zoko: *U snu snova. Čitajući knjige Tomislava Marijana Bilosnića*, Zadar, 2015.
7. Mato Nedić: *Vrtlar riječi. Promišljanja o književnim djelima Tomislava Marijana Bilosnića*, Zadar, 2015.
8. Igor Šipić: *Vulkan na sudbini života*, Zadar, 2015.

Uvod u filološku analizu protestantskih Artikula (1562.)

Stjepan Damjanović

Šesnaesto stoljeće po mnogima je ključno za razumijevanje današnje Hrvatske jezične situacije i mnogi nesporazumi do kojih dolazi u razgovorima o hrvatskoj jezičnoj povijesti povezani su s nerazumijevanjem događaja iz toga vremena... Važno je stalno imati na umu procese koji su se odvijali u drugoj polovici 15. i u prvoj polovici 16. stoljeća i to na prostorima puno širimima od hrvatskih, a s izravnim djelovanjem na hrvatsku književnu, jezičnu pa i ukupnu povijest.

Spominjem prvo 1453. godinu i osmanlijsko zauzimanje Carigrada. U sljedećim će desetljećima padati u osmanlijske ruke hrvatski grad za gradom i doći će do velikoga pomicanja stanovništva prema zapadu. U 16. stoljeću istočnoštokavsko stanovništvo pomiče se prema zapadu i miješa se sa zapadnoštokavskim te od 16. stoljeća dalje nema više dviju, nego samo jedna štokavština, jedno štokavsko narječje. Pomicanja prema zapadu uzrokovala su i smanjenje prostora kajkavskoga, a pogotovo čakavskoga narječja.

Ti dramatični povijesni događaji sudaraju se na hrvatskom tlu, što se kulture tiče, s nečim posve drukčijim – s pojačanim renesansnim strujanjima koja dolaze s druge obale Jadrana, kojih je bilo i prije. Treći veliki svjetski događaj koji treba u kontekstu naše teme spomenuti je 1517. godina i početak velikoga vjerskoga aktivizma nasljedovatelja Martina Luthera, aktivizma koji se uvelike naslanjao na knjigu i jako vodio računa o tome kakav je jezik u njoj.

Spomenuta pomicanja stanovništva uvjetovala su da su uvelike poništeni rezultati polumilenijskoga jezičnoga razvoja. Na hrvatskim se prostorima razvijaju brojne pokrajinske književnosti (kajkavska, glagoljaško-sjevernočakavska, slavonska, dubrovačka, hrvatska književnost u Bosni itd.). Sve su to dosta zatvoreni književni krugovi sa svojom publi-

kom i svojim jezičnim izrazom, no to ne znači da se te krugove može staviti u isti rang s nacionalnim književnostima i da ih se u hrvatsku književnost može uvrstiti samo zato što ih je kasniji (nakon Preporoda) razvoj uključio u nju. (Katičić 2011)

Bitno je uočiti da je književnost na koju se pokrajinske hrvatske književnosti oslanjaju (iz koje izlaze) srednjovjekovna hrvatska književnost i da na tim pokrajinskim književnostima nije kasnije rasla niti jedna druga, nego samo hrvatska barokna književnost. Renesansna se hrvatska književnost uvelike oslanja na pučku pobožnu književnost iz srednjega vijeka pa je već prije četiri desetljeća pokazano kako je jezik srednjovjekovne marijanske pobožnosti postao jezikom ljubavne lirike ranoga petrarkizma (Pederin 1970), a isto se tako jezik srednjovjekovnih hrvatskih mirakula i prikazanja preselio u renesansnu dramu.

Ako put prema jezičnom standardu shvatimo kao proces odabiranja zajedničkih rješenja i ustaljivanje odabranoga, onda možemo u 16. stoljeću primijetiti dva osnovna pitanja: koje narječje odabrati za temelj zajedničkoga književnoga jezika i koje pismo. Glagoljica – pismo koje je prevladavalo u srednjem vijeku, bit će u 16. stoljeću pomaknuta na marginu hrvatskih kulturnih događanja; ćirilica će se ne samo u 16. nego i u 17. stoljeću na pojedinim hrvatskim terenima jako žilavo držati, ali se ipak može reći da je latinica već u 16. stoljeću pobijedila, tj. posve je jasno da će ona postati općehrvatsko pismo, i već u 16. stoljeću ona to uvelike jest. No izbor narječja koje će postati temeljem književnom jeziku neće biti izvršen u ovom stoljeću. Kao što je pokazao Dalibor Brozović, oblikovala su se dva kompleksa – jugoistočni (čakavsko – štokavski) i sjeverozapadni (čakavsko – kajkavski). (Brozović 1978)

Valja uočiti da je u jugoistočnom kompleksu južna čakavština još vrlo snažna i da se upravo ona nalazi u djelima koja su nastajala u splitskim, zadarskim i hvarskim književnim krugovima, da se štokavština (i to stara) nalazi u tekstovima iz Dubrovnika. Staru će dubrovačku štokavštinu preslojiti nova iz hercegovačkoga zaleđa.

Što se sjeverozapadnoga kompleksa tiče, upozoravam na Vramca i Pergošića, tj. na njihove postupke u jezičnom izboru elemenata. Vramec izbjegava one kajkavske osobine koje bi mogle jače zasmetati štokavcima i čakavcima, a Pergošić se nerijetko koleba između kajkavštine i štokavštine. Uopće, u kajkavskoj knjizi ima uvijek više nekajkavskih elemenata nego u kajkavskim govorima jer književni jezik teži za prihvaćenošću

na što širim prostorima. A *Raj duše* Nikole Dešića (iz 1560.) načinjen je prema glagoljaškim predlošcima i mada se s *Prekomurskom pjesmaricom* (1556.) drži početkom kajkavke književno-jezične tradicije, uvelike svjedoči o nastojanjima da se miješanjem hrvatskih idioma i staroslavenskoga stigne do općehrvatskoga književnoga jezika, kao i brojni postupci tzv. Ozaljskoga književno-jezičnoga kruga. Takvi postupci pokazuju kako je misao o zajedničkom književnom jeziku živjela, no put koji je trebalo proći bio je još jako dug i posut brojnim teškoćama, ugodnim i neugodnim razmjenama mišljenja.

Učinci osmanlijske najezde vidljivi su osobito u tome što nije mogao zaživjeti protestantski koncept hrvatskoga književnoga jezika. Protestantizam, međutim, nije uhvatio jačega korijenja u Hrvatskoj pa ni respektabilna književna djelatnost hrvatskih protestanata u Njemačkoj nije bitno djelovala na razvitak hrvatskoga književnoga jezika, ali trideset hrvatskih protestantskih knjiga (13 glagoljičnih, 9 latiničnih i 8 ćiriličnih) svojim jezikom i svojim opaskama o jeziku daju dragocjene podatke o tome što se s jezikom htjelo, kamo se smjeralo. U predgovoru tih knjiga spominje se naš jezik kao slovenski ili hrvatski, kao što se taj jezik često zove i *slovenski*. Htio bih naglasiti nešto što se slabo razumije, tj. da termini *slovenski* i *slovinci* u mnogim kontekstima izravno upućuju na hrvatsku ćirilometodsku tradiciju. Jezik koji mi danas zovemo staro(crkveno)slavenski stari su slavenski tekstovi zvali *slověnskъ* pa su dva spomenuta termina kojima se imenuje hrvatski književni jezik ekavska i ikavska inačica staroga naziva. Protestanti su dakle htjeli onakav književni jezik kakav su htjeli i glagoljaši, pretežito čakavsko-staroslavenski, s time što su unekoliko smanjili čestotnost staroslavenskih elemenata, ali ih nisu sveli na simboliku i živo su raspravljali upravo o udjelu jezične sastavnice koja je pripadala hrvatskoj ćirilometodskoj tradiciji. Jasno je stoga što Primož Trubar ne drži svojim onaj jezik koji se zove slovenski.

Naglasili smo da je dezintegracija obilježila 16. stoljeće. Kao da se na neko vrijeme izgubila nit koja bi vodila prema općehrvatskom književnom jeziku, ali u tom će se već stoljeću te težnje ponovno javiti, samo što su one kadšto bolje vidljive u događajima iz sljedećega stoljeća. Krajem 16. stoljeća objavio je Faust Vrančić svoj poznati rječnik pet najuglednijih europskih jezika: *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae* (Venecija

1595.) koji će poslužiti i u oblikovanju budućih rječnika koji su nastajali u Hrvatskoj, ali i izvan nje.

Godine 1916. u 212. i 214. knjizi Rada JAZU objavio je Franjo Fancev svoju magistralnu radnju *Jezik hrvatskih protestantskih pisaca 16. vijeka. Prilog historičkoj gramatici jezika hrvatskoga ili srpskoga*. Ta opsežna (190 stranica!) rasprava postala je s pravom nezaobilaznim izvorom spoznaja o protestantskim jezičnim koncepcijama i o njihovim konkretnim postupcima u oblikovanju jezika hrvatskih izdanja iz Uracha. Značajnu pažnju udijelio je i usporedbi grafije i jezika između glagoljičnih i ćiriličnih izdanja. Gotovo stoljeće nakon njegova rada učinjeni su pomaci u razumijevanju spomenutih pitanja. Da bismo učinili nove korake, potrebno je uključiti nova jezikoslovna teorijska dostignuća (posebno ona koja se odnose na oblikovanje književnih jezika i njihovih stilova) i pristupiti pažljivom istraživanju svakoga pojedinoga izdanja te njihovoj međusobnoj usporedbi.

U naznačenom kontekstu zanimljivi su hrvatski protestantski *Artikuli*. Riječ je o hrvatskom prijevodu Trubarove prilagodbe *Augsburške vjeroispovijesti* koju je sastavio Philipp Melancton, tada profesor Novoga zavjeta na Würtemberskom sveučilištu. Na hrvatski su tekst preveli Stipan Konzul Istranin i Anton Dalmatin te je 1562. objavljeno i glagoljično i ćirilično izdanje. Važno je znati da je iste godine objavljeno i slovensko izdanje pa je slovenski jezikoslovac Mirko Rupel istražio odnos slovenskoga i hrvatskoga prijevoda i zaključio da su hrvatski prevoditelji svoj tekst preveli doslovno sa slovenskoga mada se u naslovnom listu dvaju hrvatskih izdanja navodi da su *Artikuli* prevedeni s latinskoga, njemačkoga i slovenskoga, a odstupanja od slovenskoga teksta posve su iznimna. Iz povijesti nastanka hrvatskoga prijevoda treba još dodati ovo: Trubar je u svom prijevodu uveo rubno bilježenje biblijskih navoda, a to su učinili i hrvatski prevoditelji, ali hrvatski prijevodi tih navoda nisu vezani uz slovenske, čak ni s njihovim vlastitim prijevodom *Novoga testameta*. To dalje znači da su uza se imali neke druge biblijske izvore, ali na takvim je mjestima i parafraza mogla zadovoljiti iako se i ta parafraza mogla oslanjati na ovaj ili onaj izvor ili više njih. Taj se mali primjer uključuje u veliko pitanje o sastavnicama koje su gradile jezik hrvatskih protestantskih prijevoda.

Starija je filologija jezik glagoljične i ćirilične tradicije obično promatrala kao »boj mrtvoga staroslavenskoga jezika sa živim elementima hrvatskih narodnih govora«, pa premda Fancev nudi razvedeniji popis sastavnica koje grade jezik protestantskih hrvatskih tekstova, on uporno nudi usporedbe sa stanjem u čakavskim govorima pokušavajući tako otkriti odakle je neka jezična osobitost. Samo po sebi to može biti korisno, ali uz svijest da se jezik knjige uvijek najviše oslanja na jezik starijih knjiga i da je samo rijetko preslika nekoga govora. Važno je kod konkretnih protestantskih tekstova razumjeti da su oni prijevođi i pokušati ustanoviti kako se prevodilo. Imali ste pred sobom njemački, ili latinski, ili slovenski predložak, a vaša je prijevodna tradicija specifična, tj. specifično je ono na što se možeš u konkretnom poslu osloniti: s jedne strane razna protestantska izdanja, među njima i *Artikuli*, novi su naslovi, novi sadržaji i konkretnih uzoraka nije bilo, a s druge strane ti novi sadržaji puni su biblijskih i liturgijskih navoda i prepričavanja i kod prevođenja takvih mjesta prevoditelj se mogao osloniti na razmjerno dugu i razmjerno bogatu tradiciju, prvenstveno onu hrvatskoglagojsku. Pitanje je, razumije se, koliko je poznaje i koliko je drži uporabljivom u određenoj situaciji.

I Fancev i drugi istraživači za većinu istraženih tekstova tvrde da su po refleksu jata pretežito ikavski, ali da u njima nalazimo više ekavizama nego što bismo očekivali i traže objašnjenje u tome što su se u jezičnoj prošlosti jat i samoglasnik *e* međusobno često zamjenjivali, ali bi moglo biti i drugih razloga. Ako npr. u *Artikulima* imamo infinitiv *peti* (41 b, 66 b) ili prezentski oblik *sedam* od glagola *sesti* (92 b), ili *delaju* (2b), ili imenicu *bolezan* (70 b), ili *nedele* (99 b), ili pridjev *tesan* (3 a, 65 a), i ako se za korijene tih riječi može reći da su u *Artikulima* ili uvijek ili pretežito ekavski, onda je važno znati da je s tim korijenima slično u mnogim hrvatskoglagojskim tekstovima starijima od protestantskih pa bi oni bili prije knjiški element, nego što bi objašnjenje za njih trebalo tražiti u govoru nekoga od prevoditelja, što ne znači da se s tim govorima ova rješenja kadšto ne poklapaju. Drukčije je s onim ekavizmima koji se javljaju u korijenima u kojima je u *Artikulima* refleks jata inače puno češće ikavski, npr. *lenost* (2 b), *lep* (38 a, 78 b), *lepši* (61 b), *mesec* (23 a), *nemški* (81 a). Tu se može izravnije povezivati s čakavskim ikavsko-ekavskim govorima, ali tu se može pomišljati i na utjecaj slovenskoga predloška.

Na taj bi se utjecaj moglo također pomišljati i u primjerima drugih jezičnih osobina, npr. u refleksima stražnjega nazala npr. *ločili* (80 b), ili

akuzativne sintagme *sveto krv* (66 b), ili instrumentalnoga izraza *svoju kvareno plt* (76 a) jer su to samo rijetki primjeri refleksa *o*, a inače posve prevladava u hrvatskim tekstovima očekivani refleks *u* (*lučiti* 96 a, i na drugim mjestima). Ako se želi uvijek imati na pameti sva objašnjenja koja se iz ovih ili onih razloga ne mogu isključiti, onda ovdje možemo dodati da je bilo i da danas ima čakavskih govora u kojima imamo refleks *o*, pa bismo mogli reći da je prevoditelju pobjeglo rješenje iz njegova govora ili da je to rješenje pomoglo da ne uoči da se poslužio slovenskim rješenjem u hrvatskom tekstu. Pri tome istraživač mora imati na pameti da su prevoditelji uvijek i svagda usmjereni na traženje što točnijega prijevoda, ali ne mogu uvijek voditi računa o svakoj pojedinosti koja gradi njihovo rješenje.

Uzmimo primjer s prilozima. Ako u istom značenju dolaze *paki*, *vaspet*, *sopet* i *opet*, a dolaze, to nas usmjerava na jezične sastavnice od kojih je sastavljen jezik *Artikula*: *paki* je stari, dakle staroslavenski leksem, *opet* je štokavizam, *vaspet* čakavizam, a *sopet* kajkavizam dosta čest i u čakavskim idiomima. Uočavamo matricu *prošlost + sadašnjost*, a ta je sadašnjost raznolika. Ako si odlučio osvježiti jezik starih knjiga, moraš ta osvježenja izabirati i ako u izboru zanemariš jezični idiom kojim se služe znatnije skupine govornika, smanjit ćeš čitanost, a želiš da knjiga bude čitana na što širem području. To ne mora značiti i zapravo nikada ne znači da ravnomjerno uzimaš iz svih izvora. Iz onih iz kojih ne uzimaš mnogo dobro je da uzimaš one karakteristične elemente (ča – kaj – što i sl.) koji će tekst učiniti prisnijim onima koji se služe dotičnim idiomom. A temelj je jezik knjige, tradicija. U taj su temelj još davno prije protestantskih pokušaja ušli brojni elementi govornih idioma i postali gradbenim elementom jezika knjige.

Dok su hrvatski protestantski književni djelatnici razmišljali o književnom jeziku koji bi bio prihvatljiv za sve hrvatske zemlje, pa i šire, osmanlijska su osvajanja uvelike izmijenila demografsku sliku hrvatskih krajeva i u znatnoj mjeri poništila rezultate višestoljetnoga književnojezičnoga razvoja, pa i nastojanja hrvatskih protestanata. No njihova nam nastojanja i rezultati mogu pomoći da shvatimo kako je odabir jezičnih elemenata i oblikovanje jezičnoga sustava za knjigu, kao što smo već napomenuli, uvijek polazio od onoga što se moglo naći u starijim knjigama pa su se nove stilizacije radile »osvježavanjem« jezika iz ovoga ili onoga idioma, a prevelika udaljavanja od jezika tradicije uvijek su izazi-

vala reakciju. Iz povijesti nastojanja hrvatskih protestanata znamo da su ne jednom konstatali kako u knjigama hrvatskih glagoljaša ima puno prestarjeloga, kako oni koji te knjige upotrebljavaju ni sami uvijek sve dobro ne razumiju. To je opravdanje za osvježavanje, za promjenu, ali to nikako ne znači da ta promjena smije biti drastična. Stoga se iz drugih postupaka vidi da su stigle reakcije na pojedinačna prevelika odstupanja od onoga što je bilo za knjigu uobičajeno. Kada mi za *Artikule* utvrdimo da na mnogim razinama samo sporadično srećemo staroslavenizme, to nipošto ne znači da njihov jezik nije oslonjen na tradiciju jer su elementi hrvatskih idioma odavno postali stabilni dio jezika knjige i kadšto bili posve premoćan dio.

Uostalom, podsjećamo da odrednica »književni« u terminu »književni jezik« znači da je riječ o jeziku koji je za knjige prikladan (Katičić 1970), koji je dakle u izravnoj vezi s riječju »knjiga« i sa starim značenjem riječi »književnost« (ono što se u knjigama, ne samo beletrističkim, nalazi).

Literatura:

1. Bartolić, Zvonimir. 1987. Metodološke osnove za komparativno proučavanje hrvatskoga i slovenskoga protestantizma. *Gesta*. Časopis za književnost i kulturu, br. 26 – 27 – 28, Varaždin.
2. Brozović, Dalibor. 1979. Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih jezika, njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti. U: *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, Zagreb.
3. Bučar, Franjo; Franjo Fancev. 1938. Bibliografija hrvatske protestantske književnosti za reformacije. *Starine JAZU*, 39: Zagreb.
4. Čupković, Gordana. 2010a. Jezik odlomka reformacijskoga glagoljskog *Katekizma* iz 1561. i glagoljaška književna tradicija. *Čakavska rič*, XXXVIII/1-2: 209–226.
5. Čupković, Gordana. 2010b. Književnojezična koncepcija glagoljskoga i ćirilskoga Novoga testamenta iz 1562./1563. Prilog proučavanju razlika. *Filologija*, 55: 1–36.
6. Čupković, Gordana. 2013. Prilog proučavanju inojezičnih izvora hrvatskoga reformacijskog prijevoda Novoga testamenta. *Croatica et Slavica Iadertina*, IX/1: 137–144.
7. Damjanović, Stjepan. 2010a. Kakav je jezik za knjige prikladan (Nesto napomena iz jezične dvojbe hrvatskih protestanata), *Sprache und Leben der fruchtmittelalterlichen ...* (ur. Elena Stadnik Holzer, Georg Holzer) Frankfurt am Main..., 29–36.

8. Damjanović, Stjepan, 2010 b. Slova ostavljena i pogrišena, *Knjige poštujući, knjigama poštovan* (ur. Davor Dukić, Mateo Žagar), 267–282.
9. Damjanović, Stjepan. 2011. Bilješke o jeziku glagoljičnoga protestantskoga Katekizma iz 1561, *Između dviju domovina* (ur. Milica Lukić, Jakov Sabljic), Osijek, 517–530.
10. Eterović, Ivana; Jozo Vela. 2013. Sintaktičke funkcije participa u *Misalu hruackome Šimuna Kožičića Benje*. *Slovo*, 63: 1–22.
11. Fancev, Franjo. 1916a. Jezik hrvatskih protestantskih pisaca 16. vijeka. Prilog historičkoj gramatici jezika hrvatskoga ili srpskoga. *Rad JAZU*, 212: 147–225.
12. Fancev, Franjo. 1916b. Jezik hrvatskih protestantskih pisaca 16. vijeka. Prilog historičkoj gramatici jezika hrvatskoga ili srpskoga. *Rad JAZU*, 214: 1–112.
13. Hafner, Stanislaus. 1971. Die slowenische Reformation und der Glagolismus. *Slovo*, 21: 365–376.
14. Jambrek, Stanko. 1999. *Hrvatski protestantski pokret XVI. i XVII. stoljeća*. Zaprješić: Matica hrvatska u Zaprješiću.
15. Jembrih, Alojz. 2007. *Stipan Konzul i »Biblijski zavod« u Urachu. Rasprave i građa o hrvatskoj knjižnoj produkciji u Urachu (1561.–1565.) i Regensburgu (1568.)*. Prilog povijesti hrvatskoga jezika i književnosti protestantizma. Zagreb: Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik«.
16. Katičić, Radoslav. 1970. Književni jezik, *Jezik XVII – 4*, Zagreb, str. 97–104.
17. Katičić, Radoslav. 1971. Opseg povijesti hrvatskoga jezika, *Hrvatski znanstveni zbornik* 1, Zagreb, 1971., str. 27–42.
18. Kuštović, Tanja. 2014. Jezik hrvatskog protestantskog ćirilčkog *Novog zavjeta* (1563.) prema hrvatskoglagoljskoj tradiciji. *Filologija*, 62: 115–129.
19. Kuzmić, Boris. 2011. Jezik hrvatskih pravnih tekstova. *Povijest hrvatskoga jezika 2: 16. stoljeće*. Gl. ur. Ante Bičanić. Zagreb: Croatica: 323–385.
20. Matešić, Josip. 1992. O literarno-lingvističkoj koncepciji hrvatskoga protestantizma. *Buzetski zbornik*, 17: 11–14.
21. Nazor, Anica. 2008. *Knjiga o hrvatskoj glagoljici: »Ja slovo znajući govorim...«*. Zagreb: Erasmus naklada.
22. Rupel, Mirko. 1927. Trubarjevi Artikuli. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino*, VI/1–4: 100–129.
23. Rupel, Mirko. 1929. Glagolski in cirilski Artikuli in njih razmerje do Trubarjevih. *Slavia*, VIII/2: 271–288.

Antun Gustav Matoš kao instrumentalist i glazbeni pisac

Martina Mičija Palić

Sagledavajući stvaralaštvo i ostavštinu Antuna Gustava Matoša, glazbena umjetnost nezaobilazan je segment njegove osobnosti i važna dimenzija njegova književnog stvaralaštva. Primarni interes za glazbenu umjetnost došao je zacijelo iz Matoševe obitelji, a uz glazbenu naobrazbu koju je stekao na glazbenoj školi Hrvatskog glazbenog zavoda, doveo je Matoša na sam »prag glazbenog profesionalizma«¹. Glazbene zakonitosti kojima su ga podučavali u ranoj mladosti reflektirale su se i na njegovo književno stvaralaštvo, kao i u njegovim kritikama, esejima, zapisima o glazbi i pjesmama, ponajprije kroz gradnju forme pojedinih djela u kojima se ocrtavaju glazbeni oblici ili, pak, u melodioznosti pjesničke fraze, koju Matoš gradi prirođenim glazbenim talentom inzistirajući na određenom timbru, boji, fluidnosti, kao da se radi o glazbenom djelu, a ne o književnom tekstu. Stoga ga s pravom nazivamo glazbenim piscem, a ne samo kritičarskim skribentom.

Glazba kao *cibus animae*

Unatoč uvriježenoj percepciji važnosti formativne uloge glazbene umjetnosti u cjelokupnoj djelatnosti Antuna Gustava Matoša, često se preko tog aspekta Matoša—umjetnika olako prelazi i rijetko se u potpunosti sagledava glazbeni segment osobnosti čuvenog hrvatskog književnika. Neupitno je da su Matoš—književnik i njegova bogata ostavština bili zastupljeni u mnogobrojnim istraživanjima, no ovdje će se donijeti prikaz Matoša—glazbenika i pokazati sâmo ishodište njegovog reproduktivnog glazbenog djelovanja koje se godinama ocrtavalo u Matoševom književnom stvaralaštvu.

¹ Usp. Lovro Županović, *Hrvatski pisci između riječi i tona* (Zagreb: Matica hrvatska, 2001), 311.